

Peruspalvelut ja tulonsiirrot: universalismia jäljittämässä

Sosiaalipolitiikan päivät, Pikkuplenaari
Helsingin yliopisto
23.10.2015

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

1

Universalismi vai residualismi sosiaalityön ytimessä?
Minna Kivipelto

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

2

Sosiaalityö sosiaalipolitiikan toteuttajana

- Sosiaalipolitiikka sisältää tavoitteita, jotka hyödyntävät yhteiskuntaa laajemmin
- Universalismi radikaalina sosiaalipoliittisena ideana (Anttonen & Sipilä 2010)
- Ratkaisevaa sosiaalipolitiikan tulokset, ei etuuden luonne
- Sosiaalityö
 - Epäonnistuneiden politiikkojen ”perälauta”
 - Terveysteen integroiminen: johto, prosessit, palvelujen sijoittuminen
 - Työllisyyspolitiikan apulainen: vastikkeelliset mallit
 - Etuuksien jakaja: tarveharkintaa, etuuksiin liittyvää kontrollointia ja tarpeiden valikointia

Sosiaalityön ”uusi universalismi”?

- Sosiaalityö ei voi olla osa kapitalistista sortoa, joten etuuksien ja palvelun on sanouduttava irti liiketoiminnallisista julkisjohtamisen ehdoista (esim. manageriaaliset tulost mittarit, kontrolloiva koneisto, asiakkaan epäluottamus, järjestelmän puolella asiakasta vastaan -toiminta)
- Heikompiensaisten puolustaminen talouden voimia vastaan. Esimerkiksi tietoisuuden lisääminen siitä, että talouskriisin seuraukset ja kustannukset eivät ole heikompiensaisten syy, eikä siten heidän kustannettavanaan (Gray & Webb 2013)
- Heikoimpien väestöryhmien ja haavoittuvimpien alueiden puolustaminen taloudelliselta riistolta paikallisesti ja globaalisti (Matthies & Närhi 2014)

Palvelujen uudistaminen

- Kapina kilpailuttamista vastaan, kilpailu ei edistä hyvinvointia eikä luovuutta
- Yhteistoiminta, kumppanuus ja liittoutuminen palvelujen käyttäjien, osallisten, yhteisöjen ja sosiaalisten liikkeiden kanssa (Ei niinkään hallinnon, byrokraattien ja rahoittajien kanssa)
- Bottom-up -periaatteella rakennetut lähipalvelut laajojen organisaatiolähtöisten ja keskitettyjen palvelujen sijaan. (Matthies, Kattilakoski & Rantamäki 2011).

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

5

Mitä on (uusi) universaali osallisuus?

- Universalismin idea: koskee kaikkia. Tasapuolisesti! Eli: kohteena ei vain heikompiaisaiset, myös hyväosaisten asia.
- Etuuksien ja palvelujen yhteenkietoutuminen on jo alkanut
- Tarvitaan irrottaminen tiukasta tarveharkinnasta, kontrollista ja byrokraattisista loukuista
- Yhdenvertaista osallisuutta: sosiaalityö tunnistaa ja tuo esiin epäkohdat, joita on poistettava heikompiosaisten äänen esiintuomiseksi ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi (esim. sektoroitunut palvelujärjestelmä, elitismi, vaihtoehdottomat tiedon tuottamisen paradigmat)
-

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

6

- Valtaistavaa toimintaa: sosiaalityön tulee toimia niin, että ihmiset saavat välineitä etsiä ratkaisuja heitä koskeviin ongelmiin. (Dominelli 2012, 41.) Erilaiset koulutukselliset mahdollisuudet; nykypäivän ”lukutaitokampanjat” jne.
- Kestävää hyvinvointia tukevaa: sosiaalityö voi osaltaan olla vahvistamassa rahasta ja aineellisesta tavaratuotannosta riippumatonta toimintaa (esim. hyväntekeväisyys, vapaaehtoistoiminta, epäviralliset verkostot, aikapankit, vertaistuotanto). Rahallisen korvauksen ohella/sijaan palveluita (esim. maksuttomat terveystarkastukset, aktiivilomat) ja etuuksia (esim. aktiivipassi, kulttuuriseteli)
- Sosiaalityössä integroitavissa mm. kuntouttavaan työtoimintaan, ehkäisevään ja täydentävään toimeentulotukeen, osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen, rakenteelliseen sosiaalityöhön ja yhdyskuntatyöhön

Osallistuminen velvollisuutena
Jouko Karjalainen

Pääministeri Sipilän hallituksen kärkihankkeiden toimintasuunnitelma

Toimenpide 2:

Luodaan osallistavan sosiaaliturvan malli vuoden 2016 loppuun mennessä

1. Osana mallin luomista selvitetään mm., voitaisiinko työttömyysturvaa käyttää nykyistä laajemmin osaamisen kehittämiseen ja työllistymiskynnyksen alentamiseen sekä työelämäosallisuuden vahvistamiseen.
2. Lisäksi selvitetään, sisältyykö sosiaaliturvajärjestelmään, erityisesti työttömyysturvajärjestelmään elementtejä, jotka vaikeuttavat työttömien mahdollisuuksia parantaa työllistymisedellytyksiään.

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

9

Kamppailu käsitteistä

- Hallituksen toimintasuunnitelman otsikon voinee tulkita siten, että valmistelua jatketaan uudelta pohjalta ja edellisen työryhmän päätelmät eivät taida kelvata jatkotyöhön?
- Velvollisuudet vs. vapaaehtoisuus
- Kaikki veloitteet pois vs. automaattiset sanktiot
- "Arbeit macht frei" vs. "sosiaaliturvan paradigman muutos"

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

10

Uusi valmistelu – vanha keskustelu?

- Osallistava sosiaaliturva – työryhmälle suunnattu kritiikki vaimeni syksyn 2014 aikana kun useimmat keskusteluun osallistuneet huomasivat, että työryhmän tueksi käynnistetyt pilotit perustuivat vapaaehtoisuuteen,
- ”ei siis ollut oikeaa osallistavaa sosiaaliturvaa”. (Saku Timonen 2014)
- kritiikin kärki alkoi kohdistua kuntouttavaan työtoimintaan
- Työryhmän loppuraportin julkistamistilaisuus (19.3) jouduttiin perumaan, koska paikalle ei ollut tulossa kuin yksi toimittaja; only bad news are good news?
- ”Osallistava sosiaaliturva on tulossa takaisin entistäkin rumempaa?” (Saku Timonen 4.9.2015)

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

11

Suomessa asuvia koskee koko joukko velvollisuuksia, joiden rikkomisesta sanktioidaan

- täytyy noudattaa Suomen lakeja.
 - 7–17-vuotiailla on oppivelvollisuus
 - palkkaverojen maksaminen
 - velvollisuus todistaa oikeudessa, jos sinne kutsutaan.
 - velvollisuus auttaa onnettomuustilanteissa
 - velvollisuus osallistua maanpuolustamiseen tai avustaa siinä
 - velvollisuus huolehtia omasta ja alaikäisten lastensa eläuksesta
 - tavoitteelliseen toimintaan liittyy (aina) pakkoja
- > Näissä pääosin se logiikka, että velvollisuudet koskevat suunnilleen kaikkia

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

12

Työttömien velvollisuuksista

- Työttömyysturva takaa toimeentulon työttömyyden aikana, mutta siihenkin liittyy ehtoja
 - > velvollisuus hakea työtä ja vastaanottaa periaatteessa mitä tahansa työtä, tietyin rajoituksin
 - > velvollisuus osallistua työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin, ml. kuntouttava työtoiminta
- Yhdenvertaisuus lain edessä?

Osallistava sosiaaliturvatyöryhmän peruslähtökohtia

- ei uusia velvoitteita sosiaaliturvaetuuksien saajille
- Osallistavan sosiaaliturvan tavoitteena on edistää työikäisten työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevien ihmisten osallisuutta, hyvinvointia, työelämävalmiuksia ja työelämään suuntautumista sekä ehkäistä syrjäytymistä
- Kannustavuus ei ole sosiaaliturvan saannin peruslähtökohta, vaan tarkoitus on turvata ihmisen riittävä toimeentulo elämän riskitilanteissa – samalla pitää kehittää sosiaaliturvan joustavuutta ja purkaa mahdollisia kannustinloukkuja

Työryhmän johtopäätökset

- 1) Sosiaaliturvajärjestelmän perustehtävien toteutuminen on varmistettava
- 2) Julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden resurssit on turvattava
- 3) Työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun toimeenpanon seuranta käynnistettävä vuoden 2015 aikana
- 4) Aktivoinnin hyvinvointivaikutuksia on arvioitava
- 5) TEOS-työryhmän esitykset luovat perustaa uusille toimenpiteille
- 6) Omaehtoista osallistumista lisäävää toimintaa on perusteltua tukea eri tavoin
- 7) Ehkäisevä toimeentulotuki on osallistavaa sosiaaliturvaa
- 8) Osallistujien näkökannat on huomioitava

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

15

Perustulo ja osallistava sosiaaliturva

- Perustuloa on esitetty yhdeksi ratkaisuksi sosiaaliturvan ja työn teon yhdistämiseen. Siinä tukia ei menettäisi automaattisesti työtä vastaanottaessa.
- Elinkeinoministeri Rehnin mukaan osallistavan sosiaaliturvan malli kytkeytyy yhteen hallituksen lupaaman perustulokokeilun kanssa
- ”Osallistavalla sosiaaliturvalla on aiemmin viitattu malleihin, joissa sosiaaliturvan saamisen edellytyksenä pitäisi osallistua aktivointitoimenpiteisiin.
- Työministeri Lindströmin mukaan kuitenkin nykyisen hallituksen osallistuvan sosiaaliturvan mallin tavoitteena on helpottaa ihmisten mahdollisuuksia ottaa töitä vastaan.”
(Nykypäivä 4.9.2015)

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

16

Lähteet

- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2010) Universalismi Britannian ja Pohjoismaiden sosiaalipolitiikassa. Janus 18 (2), 104-120.
- Hallituksen julkaisusarja 13/2015
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (2012) Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Gray, Mel & Webb, Stephen A. (2013) Towards "New Politics" of Social Work. Teoksessa: Gray, Mel & Webb, Stephen A. (eds.) The New Politics of Social Work. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 3-20.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2014) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehityksessä. Teoksessa: Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityön. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Kuopio: UNIpress, 87-116.
- Matthies, Aila-Leena & Kattilakoski, Mari & Rantamäki, Niina (2011) Citizens' participation and community orientation - indicators of social sustainability of rural welfare services. Nordic Social Work Research 1 (2), 125-139.
- STM (2015) Osallistava sosiaaliturva. Työryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Uuninpankkopoika Saku Timonen (2015)
- <http://www.verkkouutiset.fi/politiikka/kannustinloukut%20ja%20osallistava%20sosiaaliturva-40474>

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

29.10.2015

Jouko Karjalainen & Minna Kivipelto

17